

Vydareny Iván, a szlovák származású neves építész, fotográfus és festőművész

Vydareny Iván, a művészet iránt különösen érzékeny építész születésének 125. évfordulója alkalmából – fotográfiáiból és festményeiből – nyílt kiállítás tavaly a Rákóczi úti Szlovák Intézetben. A kamarakiállítás a művész életének egy-egy fontos állomását emelte ki. A kezdeteket Verbón, a líceumi éveket Pozsonyban, a felvidéki látogatása alkalmával megörökített pillanatokat, a harctéri ceruzarajzait, katonalakjait, a világháborús élményeit, valamint a budapesti és vidéki életformát rögzítő képeit és időskori éveinek munkáit. A kiállítás látogatói meggyőződhetnek Vydareny sokoldalúságáról és időtálló képeinek varázslatos hangulatáról.

Vydareny Iván jubileumi kiállítása megnyitójával egy időben a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete tudományos tanácskozást szervezett. Ezen *Gassama-Szabó Bernadett* művészettörténész, kurátor méltatta a művész sokoldalú egyéniségét és munkásságát, kiemelkedő fotográfusi működését pedig *Kincses Károly* fotótörténész és fotómuzeológus mutatta be. *Ritoók Pál* művészettörténész, muzeológus a Wellisch építésziroda és Vydareny Iván együttműködéséről tartott előadást. *Kovács Anna* kultúrtörténész, a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetének igazgatója, valamint a program kitalálója, Vydareny Iván családi levelezéseinek bemutatása mellett a fiatal építészhallgató a budapesti szlovák egyesülettel a XX. század első évtizedében kialakított kapcsolatról is beszélt.

Az építész és művész életéből

Vydareny Iván (1887–1982) egy felvidéki szlovák családban, a Nyitra megyei Verbón (Vrbovce) született. A család vezetéknevében a szlovégi „ý” lassan „y”-ra változott, pedig a művész Vydareny név alatt (jelentése: sikerült) szignózta műveit. A pozsonyi ágostai evangélikus gimnázium elvégzése után a budapesti építészmérnöki karon folytatta tanulmányait. Anyanyelvi szinten beszélt a szlovák és magyar nyelvet, tudott németül, s a latin tudása sosem kopott meg. A becsvágyó fiatalember 1907-ben került Budapestre, abba a városba, mely a XIX. században fontos szerepet játszott a szlovák kultúra ápolásában, intézményesítésében és közvetítésében is. Vydareny a századelő magyar fővárosába szlovák származású, szlovák identitású fiatalemberként érkezett, s a sikeres élet reményében igyekezett kihasználni a dualizmuskori Budapest nyújtotta tanulási, boldo-

gulási, fejlődési lehetőségeket. A levéltári kutatások és a családi levelezések egyértelműen bizonyítják, hogy az építészhallgató akkori barátai a felföldi vármegyéből érkező szlovák fiatalok voltak. Vydareny be is kapcsolódott a pesti szlovák diákok közösségi életébe, melynek színtere a XX. század elején a józsefvárosi Luther-házak voltak, illetve a Rákóczi út 57. szám alatti szlovák evangélikus templom és annak környéke. Itt találkoztak a felsőfokú intézményekben tanuló fiatalok, akik 1898-ban a *Pest-Budai Szlovák Egyesületen* belül létrehozták az *Irodalmi Szakosztályt (Literárny odbor)*. Vydareny később már magyarnak vallotta magát.

A fényvel és vízzel „játszó” művész

Vydareny szakmája szerint építész volt, hivatásának azonban a fényképezést tekintette. A festészetet kedvtelésként művelte. A fényképezés iránti kíváncsiságát és szeretetét édesapjától örökölte, aki órák volt és fotográfus. Ő vezette be, már igen korán a fényképezés rejtelmébe. Pozsony utcáit járva tudatosan figyelte a Duna-parti egykori koronázó város műemlékeit, utcáit, tereit.

Tanulmányai elvégzése után az első világháború idején besorozták. Egy műszaki alakulatnál szolgált századparancsnokként. 1913 őszén megnősült, s hamarosan a neves tervező, *Alfred Wellisch* Kossuth téri tervezőirodájában – évfolyamtársa családjának irodájában – dolgozott. Közel kétszázötven különböző épület fűződik az iroda nevéhez, közöttük a Visegrádi utca 60. sz. alatti bérház, a Tavaszmező utcai főgimnázium és a fasori izraelita fiúárvaház.

Vydareny pályája majd nyolcvan évet fogott át. Élete során több tízezer fényképet készített, melyek témáját gyakorta párhuzamosan feldolgozta akvarell- vagy más festészeti technikákat alkalmazva, illetve a grafika eszközeivel is. Ezek minősége, értéke nem marad el fényképeié mögött. Az 1919-es *Nemzeti Szalonban* megrendezett *Aquarellisták és pasztellfestők kiállítása* után – amelyen olyan neves magyar művészekkel állított ki, mint *Jaschik Almos*, *Glatz Oszkár*, *Edvi Illés Aladár*, *Undi Mariska* és *Kőrösfői-Kriesch Aladár* – a korabeli kritika figyelemreméltó fiatal képzőművészként említette. Az ígéretes kezdetet azonban nem követte folytatás. Bár élete végéig festett, és folyamatosan készített grafikákat is, képzőművészeti alkotásával többé már nem lépett a nyilvánosság elé.

*„Legyen a fénykép fénykép, se több, se kevesebb,
ne kokettáljon se a festőművészettel, se a grafikával...
A fotográfus csak fényel rajzoljon.”*

Vydareny Iván: Tabán (Budapest, 1908.)

Vydarenyről köztudott volt, hogy fényképészként mindig kellő időt fordított a téma kikeresésére, megfigyelésére és komponálására. Nem tett másként akkor sem, amikor festett. Akvarelljei vagy rézkarcai vázlatát többnyire a saját maga által készített fényképek alapján alkotta meg. Fényképészként a fényvel, festőként a vízzel „játszott”. A kedvenc témáiról – különböző napszakban, évszakban, eltérő helyzetekben – általában több felvételt készített, lehetőséget adva ezzel a környezetben bekövetkező változások nyomán követésére. Kincses Károly 2005-ben a tatai kiállítás alkalmából készült katalógus előszavában a következőket írja: „Vydareny Iván nélkül megírhatatlan a magyar fotográfia huszadik századi története...” Végvári Lajos művészettörténész volt az, aki elsőként a *Fotóművészet* hasábjain 1969-ben megjelent tanulmányában, néhány mondatban így értékelte képzőművészeti alkotásait: „sok szép rajza van, különösen azok tetszenek, amelyeknek néhány színnel tónust adott. Felfogása alapján Vaszary János iskolájába sorolhatnám”.

Végvári a következő szavakkal jellemzi az idős művészt: „magas termetű, egyenes tartású, tagbaszakadt ember, támadásra vagy védekezésre irányuló készenlét sugárizik belőle. Ez az állapot állandó szellemi éberségre készíteti. A szeme szelíd, mintha ki akarná védeni azokat a törzsúrásokat, melyeket harsány hangú mondataival akarva-akaratlanul látogatóján ejt”.

Kétségkívül építész és fotográfus szemmel festett, építész-tervező pontossággal adta vissza a részletekben rejlő gazdagságot. Nagyon sok képén a város, az utcák, az épületek szolgáltak forrásként. Megörökítette például az Erzsébet híd átépítését, a Tabán bontását, a lebombázott Budapestet, a Duna-part átalakulását, a budapesti hidakat, óbudai utcárszleteket, a várkerület épületeit és Gül Baba türbójét, melyek számtalan változatban maradtak fenn életművében. Város történeti szempontból fontos kordokumentumok az épített környezettel kapcsolatos sorozatai is. A Lehel teret bemutató vízfestményein végig kísérhetjük az Árpád-házi Szent Margit-templom építkezését éppúgy, mint a téren és a piacon nyüzsgő emberek mindennapjait. Pozsony hangulatos utcái és a barokk vagy rokokó stílusú csodálatos épületei nem egy festményén felbukkannak.

Vydareny legkedveltebb technikája a vízfestés volt, de tehetsége a szénrajz, a tus- és olajképek, a rézkarc vagy a linómetszet terén is megmutatkozott. Ezekén túl gouache-kat, azaz fedőfestékes (művésztemperával alkotott) vízfestményeket is készített, amelyek a vizes kötőanyag csekély fénytörő képessége miatt a pasztellfestményekre hasonlítanak.

Vydareny Iván fotóművészeti tevékenysége sokak által ismert és elismert, festészetéről viszont igen

keveset tudunk. A képzőművészethez műegyetemi tanáraitól – Székely Árpádtól (Székely Bertalan fiától) és Rauscher Lajostól kapott kedvet. A világháború alatt került kapcsolatba báró Mednyánszky Lászlóval, akivel egy ideig közös barakkban éltek, s akinek munkamódszere, művészetről vallott elvei és jelleme életre szóló nyomot hagytak benne.

Utolsó felvételeit Vydareny Budapestről készítette. Ekkor már több mint kilencven éves volt.

Vydareny kapcsolata a pesti szlovák fiatalokkal

A századforduló éveiben a pesti szlovák kolónia egyet jelentett az Irodalmi szakosztállyal, mely a tudomány, művészet és az irodalmi élet jelentős központjának számított. A harminc-negyventagú, fiatal diákokból, hivatalnokokból és néhány iparosból álló közösség legfőbb célkitűzése az önművelődés, az erkölcsi nevelés és a szlovák kultúra ápolása volt.

Valószínűleg Vydareny Pestre érkezését követően nyomban belépett a fiatal értelmiségiek által létrehozott Irodalmi szakosztályba. Egy 1908/1909-ben készült fénykép arról tanúskodik, hogy az irodalmi kör akkori huszonnégy tagja között ott láthatjuk a magas, bajszos Vydareny Iván építészhallgatót is.

A tagok szombatokként gyűltek össze, amikor az időszaki ügyek megvitatását követően különböző témájú előadások hangzottak el. 1909 tavaszán például a huszonegy éves Vydareny tartott „Niečo o umení” (*Egy keveset a művészetről*) címmel előadást.

Vydareny olyan építész volt, akinek életműve nem lett volna teljes a festészet és a fényképészet nélkül. Egész életében finomította a látását, ízlését és gondolkodását, s ezekhez mozgósította minden készségét: építészeti rajztudását, kompozíciós képességét éppúgy, mint fényképészeti látásmódját. Budapesti vagy pozsonyi építészeti városképei, első világháborús katonái, csontig lesóványodott figurái vagy a teknővájó cigány és az elrévedő tekintetű tóraolvasó alakja mélyen bevesződik a Vydareny képeit csodáló látogató tudatába.

Kovács Anna

Felhasznált irodalom:

- Kincses Károly: A fotográfus, építész, festő Vydareny Iván. (Szerk.: Kolta Magdolna) – Magyar Fotográfiai Múzeum, 2000.
- Végvári Lajos: Vydareny Iván – Fotóművészet, 1969/3.
- A festőművész Vydareny Iván tatai kiállítása – katalógus, 2005.